

A gyors városiasodásról tanúskodnak a szórványos régészeti leletek, s az a néhány más jel, mely a pusztulást elkerülte. A város rendszeres jogi tevékenység színhelye volt, ami írástudókból, jogi képzettségű személyekből álló tisztviselői kart tételéz fel. A XIII. században, amikor a hazai okleveles gyakorlat kibontakozott, itt már volt levéltár, legalábbis abban az értelemben, hogy a fontosabb iratokat különös gonddal őrizték. 1465-ben még bemutatták IV. Béla 1247-ben kelt adománylevelét, melyet tehát ekkor már kétszáz esztendeje sértetlenül fenntartottak, a XIV. századból több oklevél jutott eredetiben napjainkra, s számukat néhány száz évvel ezelőtt bizvást magasabbra tehetjük. Fontosabb azonban, hogy nemcsak a községre vonatkozó iratok megőrzéséről gondoskodtak, hanem magánosok is kérhették sajátjaik védelmét. Ez is mutatja, hogy a belső közigazgatás szervezetének kialakításában Szeged az ország legfejlettebb településeivel haladt együtt. 1051-ben Lukács zágrábi püspök bizonyos rendelkezést tesz, s úgy intézkedik, hogy akaratát Szeged város könyvében is rögzítsék, melyből — az eredeti netalán elveszvé — ismét hitelesen kimásolható lesz. Ehhez hasonló Stadtbuchokat csak a polgárosodásban élen járó városok mutathatnak fel: Selmecbánya, Besztercebánya, Sopron, Pozsony, Eperjes, Buda, Zágráb, Pest, elsősorban tehát azok, melyek a német és itáliai empóriumok példáját lakosságuk nemzetiségi összetételénél fogva közvetlenül átvehették. Közöttük Szeged az egyetlen alföldi és az egyetlen színmagyar város.

Az első világi írástudóról csak jóval később, 1394-ben hallunk, amikor a szegedi várnagy a literátus Sói Bertalan mester, kit 14 esztendővel később is ezen a poszton találunk. Legkőzelebb 1411-ben rendeli Zsigmond ki-

rály határjárásra a szegedi Máté deákot. Ebben az időben már egyetemi tanulmányokat előkészítő középiskola is működött, mégpedig sikerrel, mert számos helybéli fiút látunk külföldi egyetemek padjain. Első ízben 1412-ben találkozunk Bécsben Szegedi Domonkos fiával, Miklóssal; követi őt Szegedi László, majd János; a húszas évek végén egyszerre hárman is vannak ott. Ezután megszakítatlanul folyik a sor: a szegediek tucatjával keresik fel Bécs, Padova, Krakkó, később Wittenberg főiskoláit. Jó néhányan közülük magasabb tudományos fokozattal (baccalaureus, magister) tértek haza, s aztán rendszerint a város vagy az ország közigazgatási apparátusában helyezkedtek el. Természetesen jóval nagyobb a csak középfokú képesítéssel rendelkező, de írást, olvasást ismerő literátusok száma. A szegedi tizedfizető polgárok 1522 júliusában felvett jegyzékén egész sereg deákra, s az iskolamestert jelentő Scolasticus névre akadunk, van három orvos, három „bölc” meg egy „bölcész” is. Ez az iskolázó-, egyetemjáró mozgalom részben oka, részben következménye lett a világi értelmiség szám szerű gyarapodásának. S még többet is jelent, mint amennyit mutat, mert a „bujdosás” nem volt olcsó multság, vagyonos patrónus nélkül nem lehetett nyélbe ütni. Szegden sem egyházi, sem világi hatalmasság nem volt, a mecénáskodást a patriciusoknak kellett vállalniuk, s a jelek szerint meg is hozták ezt az áldozatot. A jegyzék 29 utcát sorol fel. A tanultságot sejtető nevek 75%-a 5 egymás mellé sorolt utca lakója. A város értelmiségi negyedének kialakulására mutat ez, s az intelligens réteg számának, súlyának mérhető voltára, éppúgy, mint az értelmiségi családok kialakulása, melyekben apáról fiúra szállt a tudományok iránti vonzódás.

K. P.